

УДК 78.071.1(477)“19”

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/97-2-7>**Антон КАРМАЗІН,***orcid.org/0000-0002-8860-0355*

кандидат мистецтвознавства, член Національної спілки композиторів України,

в. о. завідувача

Меморіального музею-квартири Віктора Косенка,

(Київ, Україна) *karmazinanton82@ukr.net*

ПОЕЗІЯ ІВАНА ФРАНКА У МУЗИЧНІЙ СПАДЩИНІ МИХАЙЛА ВЕРИКІВСЬКОГО (ДО ЮВІЛЕЮ МИТЦІВ)

Статтю присвячено хорovým та вокальним творам, які український композитор першої половини ХХ століття Михайло Вериківський написав на слова Івана Франка – хору «Коваль» (1923), «Весняній сюїті» для хору без супроводу (1956) та вокальному циклу «Пісні Сафо» (1959, переклад Івана Франка). Останній твір стоїть у ряду інших камерно-вокальних творів митця на слова таких різних представників літератури, як Леся Українка, Юліуш Словацький, Павло Грабовський та Михайль Семенко. Актуальність дослідження зумовлена ювілейним роком обох митців, а також нагальною потребою осмислення національної музичної спадщини в умовах збройної агресії проти України.

Створення цих та деяких інших композицій на слова Франка охоплює значний часовий проміжок – від 1920-х до кінця 1950-х років, протягом якого музично-суспільний клімат, в умовах якого довелося працювати композиторів зазнавав неодноразових змін. Ця тема є особливо актуальною у рік, коли українська культурницька спільнота відзначає творчі ювілеї обох видатних митців.

Також приділено увагу постаті самого Івана Франка у контексті національної музичної культури, його стосункам з Миколою Лисенком, Соломією Крушельницькою та галицькими композиторами. Мета статті – висвітлити роль поетичної спадщини Франка як творчого джерела у хорovій та вокальній музиці Вериківського та проаналізувати конкретні твори композитора на слова й переклади поета у суспільно-історичному контексті. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що звернення Вериківського до поезії Франка не було випадковим: обидва митці поєднані спільним прагненням до художньої досконалості та відповідальністю перед національно-патріотичною опорою та запорукою збереження колективної пам'яті. Особливо важливим це є під час жорстокої війни, коли ворог намагається знищити національну ідентичність українців. Особливо важливим це є під час жорстокої війни, коли ворог намагається знищити національну ідентичність українців.

Ключові слова: Франко, Вериківський, хорова музика, вокальна музика, мистецький ювілей.

Anton KARMAZIN,*orcid.org/0000-0002-8860-0355*

Candidate of Art Studies, Member of the National Union of Composers of Ukraine,

Acting Head

Viktor Kosenko Memorial Museum-Apartment

(Kyiv, Ukraine) *karmazin.anton@ukr.net*

IVAN FRANKO'S POETRY IN THE MUSICAL HERITAGE OF MYKHAILO VERYKIVSKY (ON THE ANNIVERSARY OF THE ARTISTS)

The article is devoted to the choral and vocal works that the Ukrainian composer of the first half of the 20th century Mykhailo Verykivsky wrote to texts by Ivan Franko – the chorus “The Blacksmith” (1923), the “Spring Suite” for unaccompanied choir (1956), and the vocal cycle “Songs of Sappho” (1959, translated by Ivan Franko). The latter work stands alongside other chamber-vocal compositions by the artist set to texts by such diverse literary figures as Lesia Ukrainka, Julius Slowacki, Pavlo Hrabovsky, and Mykhailo Semenko. The topicality of the study is determined by the anniversary year of both artists and by the urgent need to comprehend the national musical heritage in the context of armed aggression against Ukraine. The creation of these and some other compositions spans a considerable period of time – from the 1920s to the late 1950s – during which the musical and social climate in which the composer had to work underwent repeated changes. The article also pays attention to the figure of Ivan Franko himself within the context of national musical culture, and to his relations with Ukrainian musicians of the second half of the 19th and early 20th centuries – with Mykola Lysenko, Solomiya Krushelnyska, and Galician composers. The purpose of the article is to highlight the role of Ivan Franko's poetic legacy as a creative source in the vocal and choral music of Mykhailo Verykivsky; to analyse specific works by the composer written to texts by and translations of the poet; and to consider

them in the context of the socio-historical conditions and the broader corpus of Frankiana in Ukrainian music. The analysis leads to the conclusion that Verykivsky's turn to Franko's poetry was by no means incidental: both artists are united by a shared aspiration for artistic excellence and a profound sense of responsibility towards national culture.

Key words: *Franko, Verykivsky, choral music, vocal music, artistic anniversary.*

Постановка проблеми. У 2026 році українська культурницька спільнота відзначає 170-річчя від дня народження письменника, публіциста, науковця, громадського і політичного діяча Івана Яковича Франка та 130-річчя від дня народження композитора, диригента, педагога, музично-громадського діяча Михайла Івановича Вериківського. Обидва ці ювілеї є знаменними у контексті мистецької сучасності. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що звернення Михайла Вериківського до поезії Івана Франка не було випадковим: обидва митці поєднані спільним прагненням до художньої досконалості та глибокою відповідальністю перед національною культурою.

Мета статті – висвітлити роль поетичної спадщини Івана Франка як творчого джерела у вокальній та хоровій музиці Михайла Вериківського; проаналізувати конкретні твори композитора на слова та в перекладах поета; розглянути їх у контексті суспільно-історичних умов та більш широкого кола франкіани в українській музиці.

Виклад основного матеріалу. Хорові та камерно-вокальні твори Вериківського на слова й у перекладах Франка органічно вписуються у ширший контекст українського музичного франкознавства та зберігають свою художню й виховну цінність для сучасників.

Іван Франко як людина енциклопедичних знань питання розвитку національної музичної культури, творчої діяльності провідних українських композиторів та особливо вивчення пісенного фольклору тримав у фокусі постійної уваги.

Станіслав Людкевич згодом писав: «найбільш глибоко і сердечно в'язала Франка з музикою українська народна пісня. Народна пісня була тою могутньою стихією, яка товаришила поетові в усіх важких моментах його плідного та трудолюбивого життя» (Людкевич, 1999: 274). Зрештою це саме так і мало бути, адже «у сім'ї Франків любили й цінували пісню. Мати Франка знала не лише пісні, що побутували в Нагуєвичах, але й вивчала нові мелодії від сторонніх людей. Свій багатий музичний репертуар вона залюбки передавала синові, і вразливий хлопець швидко переймав і засвоював ці чудові перлини народної мудрості... Деякі мелодії записали з його голосу М. Лисенко та К. Квітка і вмістили до своїх друкованих збірок» (Загайкевич, 1958: 5–6).

Загалом же коло питань, дотичних до музики та водночас актуальних для Івана Франка було дуже широким. Як підкреслювала Тамара Коноварт, «спілкування письменника з композиторами,

співпраця у видавництвах зближувала їх, сприяла взаєморозумінню. Його сучасниками були видатні митці, які самовіддано працювали для відродження національної музичної культури. З Анатолем Вахнянином вони спільно організували музично-громадські акції... Тісні творчі та приятельські стосунки склалися в І. Франка та В. Матюка, який був бажаним гостем у домі письменника... Серед сподвижників Франка були Філарет Колесса, Остап Нижанківський, Денис Січинський, Станіслав Людкевич. Разом вони самовіддано працювали в комітеті зі збирання та публікації українських народних пісень, полемізували на сторінках галицької преси» (Іван Франко про музику, 2006: 3–4). А у спілкуванні Івана Франка з великою українською співачкою Соломією Крушельницькою, як зауважує Марія Загайкевич, «спільні громадські інтереси переросли в особисту дружбу» (Загайкевич, 1986: 76).

Однак найбільш вагоме слово в питанні музики для Франка мав його побратим і соратник Микола Лисенко. І це є цілком закономірним – їх поєднували між собою як взаємоповага, так і відчуття мистецької відповідальності за подальший розвиток національної культури. Сам Франко писав з нагоди приїзду видатного композитора до Галичини: «справді, Галичина й Буковина привітали Лисенка величаво, як не вітали досі нікого... був наш дорогий гість предметом ненастанних шумних та щирих овацій, промов, угощень та всякого роду вшанувань» (Іван Франко про музику, 2006: 81).

Фото 1. Портрет Івана Франка. Експозиція Музею театрального, музичного та кіномистецтва України

Виклад основного матеріалу. Не менш важливим аспектом розгляду є той вплив, який його літературна творчість Каменяря мала на подальшу мистецьку діяльність українських музикантів. Величезний письменницький спадок Івана Франка у якості літературного джерела стоїть поряд з іменами Тараса Шевченка, Лесі Українки, Миколи Гоголя, Олександра Олеся – саме їх поетичні та прозові образи найбільшою мірою акумулювали мистецьку увагу українських композиторів. Не стала винятком і творчість Михайла Вериківського – у ній представлено всі вищезгадані імена, зокрема й Франко.

Як відзначала Н. Королюк, «митця вабила класична література з її глибиною і художньою довершеністю. Він пише «Весняну сюїту на тексти І.Франка, романси на вірші польського поета Ю. Словацького. Цикл «Пісні Сафо» (на тексти у перекладі І.Франка) свідчить про продовження пошуків М.Вериківського в галузі ладового ритму» (Королюк, 1994: 159). Поетична творчість Івана Франка, включно з його перекладами з давньогрецької, таким чином, стає для Михайла Вериківського важливим джерелом творчого натхнення.

У хоровому жанрі Вериківським ще у ранній період творчості на текст Івана Франка було написано хор «Коваль» (1923). Це був час втілення українзації, відносної творчої свободи, коли композитор приймав активну участь у музично-суспільному житті України, особливо у мистецькій діяльності масової організації українських митців – Музичного товариства імені Миколи Леонтовича.

Ніна Шурова відзначає класичну витонченість і завершеність деталей цього твору (Шурова, 1972: 18). Його тричастинна побудова цілком відповідає змістовній образній концепції композитора. Крайні розділи створюють спокійну споглядальну картину, де «виразна тема, що побудована на народнопісенних трихордових поспівках у натуральному мінорі, якнайкраще відповідає художній думці геніального І.Франка» (Королюк, 1994: 163). А активно-закличний середній розділ між двома пейзажними музичними картинами репрезентує головний дієвий образ твору – Ковалю, який завзято «кує кращу долю».

Понад тридцять років відділяє створення «Ковалю» від написання «Весняної сюїти» для хору без супроводу на слова Івана Франка (1956) – одного із найцікавіших творів пізнього періоду творчості М. Вериківського: «створена як цикл (триптих), вона є нетиповою для хорового стилю композитора як по формі (звертання до циклічності), так і по ліричності світовідчуття (особливо в перших двох хорах)... Традиційність і новаторство поєдна-

лись тут дуже органічно. Багато в чому дана органічність обумовлена змістом поетичного джерела І. Франка» (Торба, 1997: 29–30).

Фото 2. Видання хору «Коваль» М. Вериківського на слова І. Франка

Як підкреслює Н. Герасимова-Персидська, поява сюїти свідчить про творчу зрілість композитора (Герасимова-Персидська, 1959: 32) Основна ідея циклу – мотив весняного пробудження – виявилася спільною і для поета, і для композитора. Три його частини мають назви «Дивувалась зима», «Розвивайся, лозо, борзо» та «Гримить». При цьому структурно частини циклу є достатньо самостійні та цілком можуть виконуватись окремо. Проте всі разом вони сприймаються як цілісне образне і композиційне утворення.

Фото 3. Видання «Весняної сюїти» М. Вериківського на слова І. Франка

Створена в умовах часткового відходу від сталінщини у середині 1950-х років, «Весняна сюїта»

алегорично представляла надію на продовження позитивних змін у країні, відображуючи «доволі сміливу на той час символіку поступу суспільства» (Історія, 1992: 128). У той час розпочалася реабілітація незаконно засуджених діячів культури, серед яких були й безпосередні знайомі композитора. Намітився хоча й далеко не повний, однак все ж таки певний відхід від сталінських догм, проголошених у постановках 1948 року. Так франкова поезія виявилася співзвучною оптимістичним суспільним настроєм, алегорично відображеним у суспільно актуальному хоровому творі Михайла Вериківського.

У камерно-вокальній сфері творчості поетичну спадщину Івана Франка представляють романси «Привіт тобі, мій друже, вірний гаю» та «Найгірше я людей боявсь» (1940). Також Вериківський написав дитячу пісню «Розвивайся, лозо, борзо» (1950, таку ж саму назву має друга частина «Весняної сюїти»). Але найбільший мистецький інтерес, на нашу думку, представляє вокальний цикл, написаний на слова давньогрецької поетеси Сафо у перекладі Івана Франка (1959). Він складається із п'яти номерів: «Матусю солодка», «Щезли зорі», «Афродіто, безсмертна Зевесова доню», «Як буря по горах бушує», «Покинули ви мене».

Н. Шурова називає цей твір своєрідним продовженням «Гімнів святій Терезі» на слова Михайла Семенка, зауважуючи при цьому, що «настрої тут зовсім інші, ніж у гімнах, близька тільки музична мова, та й вона значно пом'якшена» (Шурова, 1972: 28). Як бачимо, досягати ще раз у «Піснях Сафо» експресіоністської заостреності «Гімнів святій Терезі» композитор все ж не наважився.

Вокальний цикл Михайла Вериківського «Пісні Сафо» стоїть у ряду таких творів, як його романси на слова Лесі Українки (оригінальні та переклади із Генріха Гейне), Івана Франка («Привіт тобі, мій друже, вірний гаю»), Юліуша Словацького («В альбом Софії Бобровій», «Не знав я ліків», «Якщо ти будеш в моїй країні»), Павла Грабовського (ліричний цикл «Образ коханої») та вже згадуваними «Гімнами святій Терезі» на слова Михайла Семенка.

Цим камерно-вокальним творам, як наголошує О. Лукач, «притаманний схвильований ліризм, глибокий психологізм... Слухаєш солоспіви Михайла Вериківського й відчуваєш гармонію ясної, закін-

Фото 4. Видання романсу М. Вериківського «Привіт тобі, мій друже вірний гаю» на слова І. Франка

ченої форми з тонким нюансуванням та глибоко продуманою концепцією: гарна мелодія тут гнучко наслідує кожне слово, чутливо відповідаючи поетичним пориванням» (Лукач, 2011: 100). Подібне творче взаємопроникнення, по-справжньому гармонійне поєднання музики та слова можливо лише за умови звернення композитора до української літератури найвищого гатунку, до якої, безумовно, належить спадщина Івана Франка.

Висновки. Таким чином можемо констатувати, що авторська музична франкіана Михайла Вериківського, чисельно та жанрово поступаючись, наприклад, його ж власній шевченкіані тим не менш репрезентована оригінальними та довершеними окремими і циклічними творами в хоровому та камерно-вокальному жанрах. Вони охоплюють широкий діапазон мистецьких образів – від актуально-суспільних до інтимно-ліричних. Поряд з творами В. Барвінського, М. Дремлюги, А. Кос-Анатольського М. Лисенка, Б. Лятошинського, С. Людкевича та інших українських митців на слова та сюжети Івана Франка композиції М. Вериківського стали плідним внеском у національну музичну франкіану.

У ювілейний рік Франка та Вериківського виконання вокального циклу «Пісні Сафо» заплановане у мистецькому плані меморіального музею-квартири Віктора Косенка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасимова-Персидська Н. О. М. І. Вериківський. Київ : Держ. вид-во образотв. мист. і муз. літ. УРСР, 1959. 96 с.
2. Загайкевич М. Іван Франко і українська музика. Київ: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958. 119 с.
3. Загайкевич М. Музичний світ великого Каменяря Київ: Музична Україна, 1986. 175 с.
4. Іван Франко про музику. До 150-річчя від дня народження та 90-річчя від дня смерті Івана Франка. Серія «Історія української музики». Випуск 14. Упорядник Тамара Коноварт. Львів: 2006. 120 с.

5. Історія української музики: в 6 т. Т. 5: 1941–1958 рр. / авт. тому: С. Й. Грица, М. П. Загайкевич, А. П. Калениченко та ін. ; редкол. тому: М. П. Загайкевич (відп. ред.) та ін. Київ : Наук. думка, 1992. 421 с.
6. Королюк Н. І. Корифеї української хорової культури ХХ століття. Київ : Муз. Україна, 1994. 288 с.
7. Лукач О. Жанрова різноманітність у музичній спадщині Михайла Вериківського. *Михайло Вериківський у контексті української музичної культури та освіти (до 115-ї річниці з дня народження)*. Кременець: ВЦ КОГПІ, 2011. С. 93–101.
8. Людкевич С. Іван Франко і музика. Дослідження, статті, рецензії, виступи. Том 1. Львів: Дивосвіт, 1999. 496 с.
9. Муха А. Композитори України та української діаспори: довідник. Київ: Музична Україна, 2004. 352 с.
10. Торба О. Хорова творчість М. І. Вериківського в контексті національного стилеутворення. *Михайло Іванович Вериківський : погляд з 90-х : зб. наук. ст. / ред.-упоряд. О. Торба. Київ : 1997. С. 27–32.*
11. Шурова Н. М. Вериківський. Київ : Муз. Україна, 1972. 51 с.

REFERENCES

1. Herasymova-Persydska N. O. (1959) M. I. Verykivskiy. [M. I. Verykivsky]. Kyiv: Derzh. vyd-vo obrazotv. myst. i muz. lit. URSR. 96 p. [in Ukrainian].
2. Zahaikevych M. (1958) Ivan Franko i ukrainska muzyka. [Ivan Franko and Ukrainian Music]. Kyiv: Derzh. vyd-vo obrazotv. myst. i muz. lit. URSR. 119 p. [in Ukrainian].
3. Zahaikevych M. (1986) Muzychnyi svit velykoho Kameniara. [The Musical World of the Great Stonecutter]. Muzychna Ukraina, Kyiv. 175 p. [in Ukrainian].
4. Ivan Franko pro muzyku (2006) [Ivan Franko on Music]. Ed. by T. Konovart. Lviv. 120 p. (Seriiia "Istoriia ukrainskoi muzyky" [Series "History of Ukrainian Music"]; Iss. 14). [in Ukrainian].
5. Istoriia ukrainskoi muzyky: v 6 t. T. 5: 1941–1958 rr. (1992) [History of Ukrainian Music: in 6 vols. Vol. 5: 1941–1958]. Ed. by M. P. Zahaikevych. Naukova Dumka, Kyiv. 421 p. [in Ukrainian].
6. Koroliuk N. I. (1994) Koryfei ukrainskoi khorovoi kultury XX stolittia. [Luminaries of Ukrainian Choral Culture of the 20th Century]. Muzychna Ukraina, Kyiv. 288 p. [in Ukrainian].
7. Lukach O. (2011) Zhanrova riznomanitnist u muzychnii spadshchyni Mykhaila Verykivskoho. [Genre Diversity in the Musical Heritage of Mykhailo Verykivsky]. In: Mykhailo Verykivskiy u konteksti ukrainskoi muzychnoi kultury ta osvity [Mykhailo Verykivsky in the Context of Ukrainian Musical Culture and Education]. VTs KOHPI, Kremenets. Pp. 93–101. [in Ukrainian].
8. Liudkevych S. (1999) Ivan Franko i muzyka. Doslidzhennia, statii, retsenzii, vystupy. Tom 1 [Ivan Franko and Music. Research, Articles, Reviews, Speeches. Vol. 1]. Dyvosvit, Lviv. 496 p. [in Ukrainian].
9. Mukha A. (2004) Kompozytory Ukrainy ta ukrainskoi diaspory: dovidnyk. [Composers of Ukraine and the Ukrainian Diaspora: a Reference Guide]. Muzychna Ukraina, Kyiv. 352 p. [in Ukrainian].
10. Torba O. (1997) Khorova tvorchist M. I. Verykivskoho v konteksti natsionalnoho styleutvorennia. [Choral Works of M. I. Verykivsky in the Context of National Style Formation]. In: Mykhailo Ivanovych Verykivskiy: pohliad z 90-kh: zb. nauk. st. [Mykhailo Ivanovych Verykivsky: A View from the 1990s: collection of scholarly articles]. Ed. by O. Torba. Kyiv. Pp. 27–32. [in Ukrainian].
11. Shurova N. (1972) M. Verykivskiy. [M. Verykivsky]. Muzychna Ukraina, Kyiv. 51 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 05.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

